

Kuriantis „vidinę Lietuvą“

2010 03 07 / 13:30 /

Monika Kutkaitytė

lrt.lt

„Gali nuskambėti paradoksaliai, bet netikėjimas, kad kas nors gali pasikeisti, įkvepia kurti“, – sako teatro režisierius Cezaris Graužinis. Režisierius derina kūrybinius planus Graikijoje, Suomijoje. Ir vis grįžta į Lietuvą.

„Prašmatnus malonumas dirbti su „cezario grupės“ aktoriais ir to darbo rezultatais besidominčios publikos palaikymas – svarbiausi motyvai sugrįžti į Lietuvą“, – pabrėžia jis.

Teatro režisierius C. Graužinis, M. Papadopoulou nuotr.

Kai pradėjau planuoti pokalbį su Jumis, sužinojau, kad „dabar yra ta reta proga, kai režisierius yra Lietuvoje“. Kur būnate? Kodėl tai yra „ta reta proga“?

Būnu ten, kur turiu galimybę dirbti. Logiška, ar ne?

Ar tebesate Helsinkio teatro „Viirus“ meno vadovas?

Dabar nesu, nes supratau, kad negaliu pasilikti tos atsakomybės – vadovauti teatrui – dalindamasis fiziškai tarp kelių pasaulio šalių.

Suprantu, būna įvairaus plauko teatro vadovų, bet įsivaizduoju, kad jei vadovauji teatrui, turi būti aktyvus, turi daug dirbti, o ne gastroliuoti kažkur. Dėl to mes gražiai susitarėme, kad aš tų pareigų atsisakau ir, man atrodo, visiems dabar gerai. Draugystė nenutrūko – tame teatre šią vasarą planuoju didelį pastatymą.

Prieš pokalbį užsiminėte, kad turite kūrybinių planų Graikijoje, vasarą Suomijoje taip pat laukia spektaklis – ar vis dar jaučiate poreikį (norą, būtinybę) apie save priminti ir Lietuvoje?

Jokios būtinybės Lietuvoje būti nėra. Tiesiog čia yra *cezario grupės* aktoriai: jie čia gyvena, vaidina mūsų spektaklius ir mes visi kartu laukiame galimybių ir brandos sukurti naujus pastatymus.

Užsienio šalyse aš neieškau galimybių – jos ieško manęs. Lietuvoje aš ieškau: kaip pradėjau ieškoti prieš 20 metų, taip ieškau ir dabar. Ne vienas – drauge su keliais bendraminčiais.

Tad ar galvojate kada grįžti į Lietuvą visam laikui? Ar matote čia perspektyvų?

Kol kas neižvelgiu. Viltis visada yra.

Prašmatnus malonumas dirbti su *cezario grupės* aktoriais ir to darbo rezultatais besidominčios publikos palaikymas – patys svarbiausi motyvai sugrįžti į Lietuvą. Svarbiausia, kad kiekvieno spektaklio kūrybos procesas duoda galimybę sukurti tam tikrą dinamišką vidinę erdvę. Mes beveik rimtai ją vadiname „vidine Lietuva“.

Tai alternatyvi Lietuva?

Taip, intymus projektas, mėginimas kurti Lietuvą tokią, kokios norime, pirmiausia savyje, ir vėliau – galbūt kokių šimto metrų spinduliu aplink mus. Kukliai, be agresijos ir propagandos, kurti erdvę, kur daug džiaugsmo ir ramybės. Erdvę, kur žaidžiama ir filosofuojama, kur mokomasi neskubėti ir mylėti, nusingavus į akis mirties baimei. Gyvenimo, o ne Išlikimo ar Kompromiso erdvę.

Tai, ko trūksta išorinėje, yra „vidinėje Lietuvoje“?

Na, manau, kad prieš tai buvusiame mano atsakyme yra atsakymas ir į šį klausimą.

Užsiminėte apie artimiausius kūrybos planus – papasakokite plačiau.

Ketiname pradėti vieną naują darbą su *cezario grupe*, bet patys labai atsargiai apie jį kalbamės tarpusavyje. Kažkaip nenorime labai skubėti ir nenorime per daug greitai nusistatyti ribas. Vis dėlto mūsų kūrybinis procesas nėra visiškai toks, koks galėtų ar turėtų būti teatre. Turime suderinti labai daug dalykų – mūsų galimybės yra ribotos. Ir laiko, ir lėšų prasme. Tiksliau, lėšų kol kas visai nėra. Ir nežinome, ar aktoriai bus su batais ir kostiumais, o gal jiems reikės nuogiems išeiti ir vaidinti; ar ten bus šviesos, ar reikės vaidinti dienos šviesoje; ar spektaklis, bus vaidinamas scenoje, ar jį reikės vaidinti kur nors pas draugus bute...

Ar šiuose žodžiuose daug ironijos?

Džiaugčiausi, jeigu tai būtų tik ironija, bet tai yra realybė. Tai daro mąstymą apie naujo spektaklio kūrimą sudėtingą. Negalime skubėti. Jei apsispręsimė pradėti, turime numatyti daug išradimų būdų nugalėti aplinkybes.

Kai kalbėjote apie planuojamą pastatymą Graikijoje, pasakėte, kad tai bus spektaklis pagal Jūsų pjesę. Planuojamas su *cezario grupe* – taip pat pagal Jūsų.

Anksčiau pastatyti spektakliai – „Lietuvos diena“, „Viskas arba nieko“ – pagal jūsų dramaturgiją. Kodėl pats rašote – ar sunku rasti dramaturginės medžiagos?

Aš neieškau. Man nėra klausimo, sunku, ar ne. Dramaturginė medžiaga ateina pati. O jeigu ji neateina, jos nereikia ieškoti. Pirmiausia reikia turėti ką pasakyti. O tada jau savaime surasi literatūrą, kuri padės tai, ką nori pasakyti, paversti teatrine forma. Jeigu nerasi, visada yra galimybė pačiam parašyti.

Man įtarimą kelia kolegos, kurie kartais ima ir paklausia: „Gal žinai kokią gerą pjesę?“ Galvoju, kad jeigu tu nežinai, tai kam jos ieškai? Gal jos tau ir nereikia? Negi pulsai dabar dirbti vien dėl to, kad kažkas pakišo gerą tekstą? Truputį absurdiška situacija.

Be to, man svarbu, kad kūrybinis darbas būtų ne tik pasisakymas, bet ir savęs suvokimas, džiaugsmo atradimas susitinkant kasdien kartu. Kad tas kūrinys gautųsi išpažintinis. Tik tada jis yra unikalus, kai kūrinyje atsispindi ne tik estetinės idėjos. Man šioje profesijoje yra kiti dalykai įdomesni – ne vizijų – išankstinių, iš oro sugalvotų – realizavimas. Man kiekvieno spektaklio etinė energija, ko gero, net sverbesnė, nei tema ar vaizdingumas.

Dėl to pasirenku literatūrą, tam tikrą temą stengdamasis taikyti ją būtent tiems aktoriams – žmonėms, unikalioms asmenybėms, – su kuriais dirbu.

Kai sakote, kad esate linkęs pritaikyti medžiagą pažįstamiems aktoriams, ar nemanote, kad iš karto juos įrėminate, apibrėžiate jų galimybes?

Visų pirma, jei *a priori* žinau, ką aktorius lengvai išpildytų, man iškart darosi labai neįdomu dirbti. Net kai aš pats per daug gerai žinau, kaip išspręsiu vieną ar kitą momentą statomame spektaklyje, imu jausti nerimą, kad nebus azarto. O be jo aš negaliu dirbti.

Visada yra noras aktoriui padaryti truputėlį nepatogiai. Aišku, reikia surasti aukso vidurį – negalima neigti aktoriaus prigimties. Negalima jos laužyti – dėl ko? Tačiau aktoriai nemėgsta dirbti, jie (kalbu apie valstybinius teatrus) mėgsta viską padaryti kuo greičiau, kuo lengviau ir bėgti pinigų „gaminti“ į televiziją ar dar kur nors.

Todėl dabar Lietuvos teatruose tiek daug režisuojančių aktorių. Nes valstybinių teatrų aktoriams labai gerai turėtų aktorių-režisierių, ar aktorių-teatro vadovų, nes, kaip sakoma, „varnas varnui akies nekerta“. Jie neturi vienas kitam jokių reikalavimų – jie daro viską greitai ir patogiai, be meninio ieškojimo. Tai yra neprofesionaliai. Nes mėgėjas tuo ir skiriasi nuo profesionalo, kad daro tik taip, kaip jam lengviausia, be savikritikos, be meninių priemonių analizės ir atrankos.

Meniniai ieškojimai dabar yra nuosekliai eliminuojami iš Lietuvos teatro. O taip yra todėl, kad trupės valstybiniuose teatruose yra amžinos: jeigu žmogus gavo teatre etatą, jis ten yra nepajudinamas. Nelieta sveikos kūrybinės konkurencijos, o drauge ir motyvo stengtis tobulėti.

Ir tą sistemą, tarp kitko, tie patys aktoriai ir sukūrė. Lietuvos teatro reforma buvo rengiama: iligus metus ją gvildeno ir išgvildeno. Tokią atseit reformą mes ir turim. Reformos iliuziją.

Visa tai priklauso tam tikros kartos veiklos rezultatui – mes dabar tai turim ir dar ilgai turėsime. Iki savo aktyvios kūrybinio gyvenimo pabaigos negaliu prognozuoti jokių pokyčių. Dėl to man tik įdomiau dirbti su *cezario grupe*, su kitais idealistais.

Tad ko reikalaujate iš savo aktorių?

Man svarbiausia dirbant su aktoriais (ir dėl ko man patinka dirbti su *cezario grupės* aktoriais) – jų etika. Požiūris į gyvenimą, požiūris į meną, į teatrą. Jei tame požiūryje yra idealizmo, jeigu tas požiūris lemia dėmesį žmogiškiems santykiams, tai labai įkvepia.

Anksčiau buvo teatre populiari ironiška frazė: „Geras žmogus – tai ne profesija.“ T.y. sakydavo, kad

tas žmogus nieko nesugeba, yra viso labo tik geras žmogus, ne daugiau. Ir tuo pačiu žmogus būdavo pajuokiamas, pažeminamas dėl to savo gerumo.

O man atrodo, kad aukšti moraliniai ir etiniai standartai – viena svarbiausių teatro darbuotojo profesinių savybių. Profesijos pavadinimas – aktorius – dabar reiškia „veikiantį žmogų“. Senovės Graikijoje šios profesijos žmonės būdavo vadinami „etikos išsakytojais“, t.y. skleidėjais.

Be etikos nėra estetikos. Etiniai santykiai, žmogaus požiūris į savo darbą labai gerai matomi scenoje. Kodėl neįdomu žiūrėti didesnę dalį šiuolaikinės populiariosios teatrinės produkcijos? Ten yra daug cinizmo.

7-erius metus išsilaikyti suburtai grupei – „Cezario grupei“ – yra daug ar mažai?

Tai yra labai daug. Ne vienas kolega yra palinkėjęs dingti, kad neegzistotume. Kažkam vien tas faktas, kad vis dar dirbame, kad mums sekasi, yra sunkiai priimtinas.

Tad tas buvimas kartu – iš ko jis?

Iš natūralaus vidinio poreikio.

O kaip surandate aktorius užsienyje?

Kad pakviesčiau aktorius nepažįstamoj šaly, paskelbiu bandymus. Į juos ateina daug žmonių. Padirbam dešimt dienų ir po jų išryškėja tie, kurie yra įkvepiantys, suderinami tarpusavyje.

Jei ateinu į teatrą ir man pasako, kad štai labai geri aktoriai – žvaigždės, su jais nedirbu. Man nusispjaut, kad jie žvaigždės. Man svarbu ne tik tai, kad jie kažką moka gerai daryt. O kad jie populiariūs, man dažniausiai yra pats neįdomiausias momentas.

Kai nedirbi su bet kuo, norom nenorom aplink pradeda atsirasti žmonės, kuriuos atradom darbdami, ir vis norisi vienam pas kitą sugrįžti. Gerai žinau, pas ką norėčiau sugrįžti Lenkijoje, Suomijoje, Švedijoje.

Prisimenu *cezario grupės* aktorius, bendraujančius su mano graikų aktorių grupe, ir su kolegomis iš Suomijos. Stebėjau ir mačiau, kad labai gerai žmonės tarpusavy bendrauja, atranda bendrą kalbą, pradeda norėti kažką kartu daryti. Vadinasi, kažkas ir ten, ir ten, ir ten žmonėse yra bendra – galbūt tai, ko aš ieškau, galbūt tai, kas mane pritraukia.

Man sunku tai įvardinti. Ir mano kelionės po pasaulį yra intuityvus poreikis kurti savo pasaulinę, teatrinę šeimą.

Prieš savaitę Vilniuje viešėjo japonų režisierius T. Suzukis. Prieš 17 metų Jūs pas jį mokėtės. Ką Jums davė šis režisierius?

Man davė be galo daug. Ir net negaliu pasakyti, kad jis sėdėjo ir davė – mes su juo nedaug bendravome. Jo metodą dėstė jo asistentai. Stebėjau jo repeticijas, mačiau spektaklius. Kai kurie tuometiniai jo

spektakliai man tapo nepamirštamais, „etaloniniais“ įspūdžiais.

Dėl to dabar nėjau žiūrėti „Dioniso“. T. Suzukio teatras yra mano viduje. Galbūt jis ten truputį transformuotas, mutavęs mano atminty, gal aš jį idealizuoju, gal ne visai tiksliai prisimenu, bet man tie įspūdžiai yra svarbūs ir jie gyvi iki šiol, todėl kvaila būtų eiti jų patirti iš naujo. Nes tikėtis antrą kartą įbrist į tą pačią upę neverta.

Tai yra mano vidinis bagažas ir tegul jis lieka neliečiamas – toks, koks jis man yra reikalingas.

T. Suzukis pastebėjo, kad vis dažniau kultūra yra pardavinėjama kaip produktas. Jūs irgi tai pastebite. Kaip matote, ar reikia nuo to bėgti, bandyti keisti situaciją?

Neverta tikėtis ką nors pakeisti, nes visa tai yra tiesiog vienoje vagoje taip, kaip vystosi dabar pasaulis. Neoliberalizmo logika tokia, kad vartojimas yra iškeltas į didžiausios dorybės vietą. Rinkos dėsniai yra laikomi neginčijamai teisingu „gėriu“, vartojimas skatinamas visais būdais, todėl ir menas tampa produktu.

Kaip pastebiu, žmonės vis rečiau turi savo požiūrio laisvės – labai stipri informacinė sfera: stipriai manipuluojama, formuojama nuomonė. Žmonėms patiems sunku suvokti, ko jie nori. Todėl ir perka viską, kas tik įkyriai kišama – ką reikia, ir ko nereikia. Pasiūla ima formuoti ir paklausa.

Kaip jums pasakytų Lietuvos valstybinių teatrų vadovai: „Mes dirbame publikai, surenkame pilnas sales ir kuriame spektaklius pagal publikos poreikius.“ Ir gudriai nutyli, kad oficiali ir niekieno dar neatšaukta pagrindinė meno institucijų funkcija – puoselėti ir kelti piliečių kultūros lygį, formuoti publikos skonį. Dėl dabartinio nekompetetingo valstybinių teatrų valdymo ilgam turėsime žemą, liumpenų lygio estetiką ir tokios poreikį.

Nors gali nuskambėti paradoksaliai, bet tas netikėjimas, kad kas nors gali pasikeisti, mane įkvepia kurti. Publiką gerbiu ir žinau, kad joje yra žmonių, kuriuos to palengvinto, surogatinio meno gausa galbūt net žmogiškai žeidžia.

Mąstau apie tai ramiai ir be liūdesio – o su šypsena, nes konfliktas su aplinka visada įkvepia jėgų ir leidžia ilgiau išlikti jaunam.